

Arbetsmarknadsstatistiken – ideologi eller verklighet?

Är den officiella arbetsmarknadsstatistiken könsneutral? Detta är den fråga som diskuteras i artikeln. Utifrån ett antal exempel illustreras hur statistikens utformning förändrats med samhällsutvecklingen och hur den dominerande ideologin vad gäller relationen mellan kvinnor och män präglat definitioner och data.

Enligt lag ska all statistik idag vara könsuppdelad. Dessutom bör man, enligt min uppfattning, anlägga ett könsperspektiv på statistiken i den meningen att den bör spegla kvinnors och mäns arbetsmarknadssituation på ett likvärdigt sätt. Det gör den inte idag. Det är utgångspunkten i denna artikel där jag argumenterar för att mannen är normen i arbetsmarknadsstatistiken samtidigt som den speglar den dominerande ideologin vad gäller arbetsfördelningen mellan kvinnor och män. Den statistiska bilden skymmer därmed ”verkligheten” och verkligheten kan skilja sig radikalt från den bild som statistiken ger. Först diskuteras perioden före 1960 med tonvikt på mellankrigstiden och därefter perioden efter 1960, med tyngdpunkt på perioden efter 1990. Artikeln avslutas med ett par exempel på vad det kan innebära för den förda politiken att statistiken speglar ideologi och mannen

som norm i högre grad än verkligheten och att verkligheten inte speglas i statistiken.

Förvärvsarbetade gifta kvinnor – fanns de?¹

Den dominerande ideologin fram till 1960-talet var att mannen skulle förvärvsarbeta och försörja familjen medan den gifta kvinnan skulle ta hand om hem och barn. Detta avspeglar sig i statistiken. Vill man veta något om kvinnors och mäns förvärvsarbete under första hälften av 1900-talet får man gå till Folk- och bostadsräkningarna för att hitta data. För att en person skulle räknas som förvärvsarbetande krävdes för det första att hon eller han utförde förvärvsarbete som anställd, egen företagare eller medhjälpare familjemedlem. För det andra krävdes att förvärvsarbetet var av en viss omfattning.

Uppgifter från folkräkningarna visar att andelen män (gifta och ogifta) som förvärvsarbetade uppgick till över 90 procent fram

Anita Nyberg är professor inom området Könsperspektiv på arbete och ekonomi vid Arbetslivsinstitutet. Anita.Nyberg@Arbetslivsinstitutet.se

1. Avsnittet om gifta kvinnors förvärvsarbete är hämtat från Nyberg (1989). Samma tema diskuteras i Nyberg (1987, 1991).

till 1950-talet, då andelen började sjunka (se figur 1). Andelen förvärvsarbete gifter kvinnor ökade från fyra procent år 1920, till en tredjedel 1965. Till att börja med gick utvecklingen relativt långsamt men accelererade med tiden.

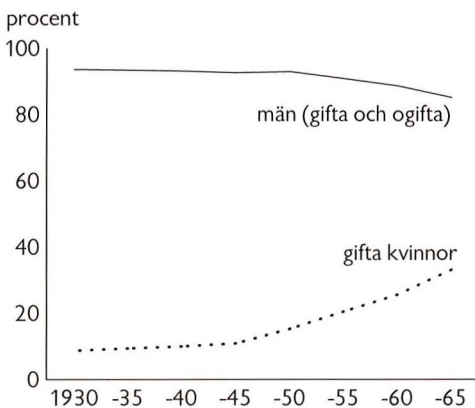
Ger då dessa data en riktig bild av utvecklingen av gifter kvinnors förvärvsarbete? I början av 1900-talet bodde fortfarande en mycket stor andel av befolkningen på landsbygden och många försörjde sig på jordbruk. Mjölklade inte kvinnorna korna två gånger om dagen varje dag, skötte om hönsen och grisen, deltog i skördarbetet, satte och tog upp potatis och så vidare? Är inte det förvärvsarbete? Jo, dessa arbetsuppgifter betraktades som förvärvsarbete i Folk- och bostadsräkningarna när det gäller till exempel jordbrukarsöner och jordbrukardöttrar, men inte när gäller jordbrukarhustrur oavsett hur mycket de deltog i sådant arbete.²

Andra data än Folk- och bostadsräkningarna visar att nästan samtliga jordbrukarhustrur deltog och att de ägnade många timmar per år till jordbruksarbete

(Nyberg 1989). Myndigheterna var i andra sammanhang medvetna om att så var fallet. Ett exempel på detta är när man under andra världskriget skulle beräkna "arbetskraftsreserven" bland de icke förvärvsarbete gifter kvinnorna. I denna kategori ingick jordbrukarhustrurna. Trots detta utgick man ifrån att de hade fullt upp med arbete i jordbruket och de inkluderades därför inte i arbetskraftsreserven (Overud 2005, s 48).

Gifter kvinnor som arbetade i sina mäns företag – jordbruk eller annat företag – räknades inte som förvärvsarbete oavsett hur mycket tid de ägnade åt detta arbete. Inte år 1920, inte år 1930 och inte år 1940. År 1950 kunde de räknas som medhjälpande familjemedlemmar och därmed som förvärvsarbete, men bara om någon annan skötte hushållsarbetet. Var de dubbelarbetande, det vill säga arbetade både i jordbruket och i hushållet, vilket var det vanliga, räknades de inte som förvärvsarbete. I Folk- och bostadsräkningen år 1960 ställdes inga krav på att någon annan skulle sköta hushållsarbetet och antalet jordbrukarhustrur som räknades som förvärvsarbete fördubblades till drygt 10 000. Som jämförelse kan nämnas att antalet gifter manliga företagare i jordbruk 15–65 år samma år uppgick till omkring 135 000. I samband med denna folkräkning gjordes en kontrollundersökning som visade att antalet förvärvsarbete jordbrukarhustrur var drygt sju gånger större. I Folk- och bostadsräkningen år 1965 framhölls att "som förvärvsarbete i jordbruk räknas även mjölkning, skötsel av djuren m.m., däremot ej arbete i det egna hushållet". Antalet jordbrukar-

Figur 1. Andel förvärvsarbete män och gifter kvinnor, 15–64 år, enligt Folk- och bostadsräkningarna. (Uppgifterna för 1935 och 1955 är beräknade.) Källa: Silenstam (1970), tabell A:14 och A:15.

2. För jordbrukardöttrar gäller detta till och med Folk- och bostadsräkningen 1930, för jordbrukarsönerna gällde det dock även fortsättningsvis (Nyberg 1987).

hustrur som räknades som förvärvsarbetande steg till nästan 60 000. För första gången kom man i Folk- och bostadsräkningarna i närheten av det faktiska antalet förvärvsarbetande jordbrukarhustrur. Då var de dock inte så många längre jämfört med i början av 1900-talet. Samma resonemang gäller inte endast jordbrukarhustrur utan alla hustrur som arbetade i sina mäns företag.³

För att räknas som förvärvsarbetande ställdes inte bara krav på att man skulle vara anställd, egen företagare eller medhjälpande familjemedlem, utan också på att förvärvsarbetet skulle vara av en viss omfattning.⁴ Kortfattat kan man säga att kravet på hur många timmar gifta kvinnor, som var anställda, skulle arbeta för att räknas som förvärvsarbetade sjönk från heltid hela året 1920 till en timme i veckan år 1970.

Arbetslösa kvinnor – fanns de?

När det gäller arbetslöshet samlade Folk- och bostadsräkningarna i allmänhet inte in sådana uppgifter. Det gjorde emellertid fackföreningarna rörande sina medlemmar. Denna statistik är dock inte uppdelad på kvinnor och män och den täcker i första hand industriarbetarna. Andelen kvinnor som arbetade i industrin av samtliga kvinnor var låg. År 1930 uppgick till exempel andelen till cirka sex procent.⁵ Av de industriarbetande kvinnorna var långt ifrån alla medlemmar i facket, vilket betyder att en mycket liten andel av samtliga kvinnor täcktes av fackföreningarnas arbetslöshetsstatistik.⁶

I fackföreningarnas statistik räknades även de deltidslösa som arbetslösa. Det tycks inte ha varit ovanligt när det blev dåliga tider i industrin att man sänkte arbetstiden för de anställda snarare än att

avskeda några. Den hos fackföreningarna registrerade deltidslösheten 1932 uppgick till cirka sex procentenheter av den totala registrerade arbetslösheten på 24–25 procent (Arbetslöshetsstatistiska undersökningar 1936, s 32). De helt arbetslösa och de som arbetade mindre än 24 timmar i veckan behövde inte betala medlemsavgift till fackföreningen (SOU 1931:20, s 45). Denna deltidslöshet som betraktades som arbetslöshet gällde alltså (främst) män i industrin.

Det finns också statistik som visar antalet arbetslösa som ansåg sig vara i behov av hjälp. Den samlades in av Arbetslöshetskommissionen.⁷ De arbetslösa i denna statistik var i allmänhet inte fackföreningsanslutna. De kom från många olika närings-

3. Antal medhjälpande gifta kvinnliga familjemedlemmar i företag utanför jordbruket uppgick 1930 till 79 stycken. Antalet steg till 32 500 år 1965 (Nyberg 1989, tabell 17.2).

4. Mycket få gifta kvinnor hade företag i eget namn, relativt få var också anställda, medan många var medhjälpande familjemedlemmar.

5. Enligt SOU 1938:47 fanns cirka 2,4 miljoner kvinnor över 15 år varav drygt 150 000 i industrin (s 101) och (tabell 11), vilket blir cirka sex procent.

6. Inom LO uppgick andelen kvinnor 1910 till 7 procent, 1920 till 12, 1930 till 10, 1940 till 16, 1950 till 19 och 1960 till 23 procent (Qvist 1974, tabell 9).

7. I samband med krigsutbrottet 1914 tillsattes Statens arbetslöshetskommission (AK) som rådgivande instans inför den arbetslöshet som befarsades komma. AK blev verkställande organ för 1920- och 1930-talens arbetslöshetspolitik, som omfattade såväl offentliga arbeten som kontantstöd. År 1940 uppgick AK i den nyinrättade Statens arbetsmarknadskommission, som blev central myndighet för arbetsmarknadspolitiken (Arbetsmarknadspolitik i *Nationalencyklopedin*).

grenar och inte bara industrin. Som framgår av *tabell 1* varierade antalet arbetslösa hjälpsökande kraftigt mellan 12 000 år 1929 och 171 000 år 1933. Antalet kvinnor är mycket lågt och varierade mellan 18 individer år 1926 och 1 442 år 1933.

Andelen kvinnor bland de hjälpsökande arbetslösa uppgick enligt dessa uppgifter, med undantag för ett år, till under en procent. Männerna utgjorde således de resterande dryga 99 procenten. Betyder det att det inte fanns några arbetslösa kvinnor?⁸ Nej, att arbetslösa kvinnor inte räknades i arbetslöshetsstatistiken betyder inte att de inte fanns i verkligheten. Skälet till att de inte finns i statistiken har att göra med att kvinnor varken ansågs kunna vara arbetslösa eller berättigade hjälpsökande. Kvinnor kunde inte bli arbetslösa, eftersom det alltid fanns hushållsarbete att sköta.⁹ Var kvinnan gift kunde hon, om hon blev arbetslös, gå hem och ta hand om hushållsarbetet där, då var hon inte längre "arbetslös". Dessutom var hon inte berättigad till hjälp efter-

som hon hade en man som antogs försörja henne. Det kan påpekas att kvinnor ända till 1939 kunde avskedas i samband med trolovning, äktenskap och havandeskap.

Var kvinnan ogift och arbetslös, så var hon det frivilligt eftersom det alltid fanns jobb att få som hembiträde eller piga.¹⁰ Tog hon ett sådant jobb var hon sysselsatt och gjorde hon det inte, kunde hon inte betraktas som (ofrivilligt) arbetslös och därför var hon inte berättigad till någon hjälp. Det fåtal kvinnor som ansågs arbetslösa och berättigade till hjälp var sannolikt dels änkor och frånskilda kvinnor med barn att försörja, dels ogifta kvinnor med en viss utbildning, som man inte utan vidare kunde hänvisa till pig- och hembiträdesjobb. Men dessa kvinnor var totalt sett mycket få.¹¹

Arbetslösa kvinnor fick praktiskt taget aldrig hjälp av Arbetslöshetskommissionen.

Tabell 1. Totalt antal, antal kvinnor och andel kvinnor av hjälpsökande arbetslösa, 1925–36. Källa: Totalt antal beräknat från Statistisk årsbok, antal kvinnor hämtade från SOU 1938:47, tabell 34.

År	Totalt antal	Antal kvinnor	Andel kvinnor (%)
1925	20 332	28	0,1
1926	34 724	18	0,1
1927	24 212	37	0,2
1928	18 675	28	0,1
1929	12 041	21	0,2
1930	31 901	49	0,2
1931	88 761	102	0,1
1932	161 152	221	0,1
1933	171 065	1 442	0,8
1934	92 881	970	1,0
1935 (31/7)	42 582	115	0,3
1936 (31/7)	21 510	50	0,2

8. Att kvinnor sökte arbete framgår av statistiken från den offentliga arbetsförmedlingen. Från 1902/05 till 1926/30 låg andelen platser tillsatta med kvinnor av samtliga tillsatta platser på strax över 40 procent och männen för de resterande 60 procent (SÅ 1936, tabell 181). På 1930- till 1960-talen låg andelen kvinnor på mellan 35 och 40 procent (SÅ 1951, tabell 213, SÅ 1965, tabell 243).

9. I Norge ville man använda medel från arbetslöshetsförsäkringen för att stödja utbildning vid hushållsskolor på samma sätt som för yrkesskolor. Det förslaget kunde inte accepteras eftersom husmödrar per definition inte kunde betraktas som arbetslösa och att använda medlen till hushållsskolor skulle därför vara missbruk av resurser (Hagemann 2003).

10. Efterfrågan på arbetskraft till huslig tjänst översteg antalet som sökte sådana arbeten även när arbetslösheten var hög under 1930-talet (SOU 1938:47, s 129).

11. Före industrialiseringen var ofrivillig arbetslöshet även för män okänt, eftersom man utgick ifrån att alla arbetslösa skulle kunna arbeta i jordbruket.

De ansågs inte kunna hänvisas till statliga och statskommunala reservarbeten, som ofta bestod av vägarbeten. De är då även arkivarbete i viss utsträckning erbjöds, ökade antalet kvinnliga hjälpsökande, eftersom det då fanns skäl för kvinnorna att ansöka om hjälp. Ett fåtal kvinnor kunde också få hjälp av fackföreningarnas arbetslöshetskassor, men i allmänhet fick arbetslösa kvinnor vända sig till fattigvården (SOU 1938:47, s 128).¹²

Kvinnor betraktades således ytterst sällan som arbetslösa, däremot var det inte ovanligt att kvinnors lönearbete sågs som en orsak till arbetslöshet. Giftna "försörjda" kvinnor "tog" arbete från ungdomar och manliga familjeförsörjare, därför borde systemet med två lönearbetande i samma familj skyndsamt avskaffas eller giftna kvinnor i stat och kommun förtidspensioneras, föreslog de borgerliga partierna i riksdagen i början av 1930-talet (Frangeur 1998, s 349ff) och i Arbetslöshetsutredningens betänkande (SOU 1935:6, s 284) menade man att den omedelbara följderna av kvinnornas inträde på arbetsmarknaden:

... blir arbetslöshet för dem som utträngas i konkurrensen med det nya tillskottet av arbetskraft. De sålunda arbetslösa kunna ej finna sysselsättning inom andra delar av näringslivet, för så vitt ej den allmänna lönepolitiken anpassas efter försörjningsmöjligheterna. Om en sådan allmän anpassning inom näringslivet icke äger rum, blir följderna av kvinnornas ökade användning inom näringslivet ökad permanent arbetslöshet.

Man menade dock också att om löneläget anpassades till den nya situationen, det vill säga lönesänkning, så skulle arbetslöshet inte behöva uppstå. Man fann inte skäl att utestänga kvinnlig arbetskraft från arbetsmark-

naden, "exempelvis genom arbetsförbud för giftna kvinnor eller dylikt" (ibid, s 285).

Fram till omkring 1960 byggde förvärvsstatistiken på ideologin om mannen som försörjare och kvinnan som försörjd, vilket innebar att giftna kvinnors förvärvsarbete inte räknades i statistiken. Det fanns en oskriven "husmorsregel", som innebar att en gift kvinna var en husmor om inget annat uttryckligen bevisades. Även om en gift kvinna förvärvsarbetade, blev hon ändå omtalad som en husmor eller så småningom som en yrkesarbetande husmor. Män be-

12. Vid några tillfällen genomfördes också särskilda arbetslöshetsräkningar. Vid dessa arbetslöshetsräkningar uppmanades de arbetslösa genom tidningar, radio m m att personligen anmäla sig hos kommunens räkneorgan (SOS Särskilda folkräkningen 1935/36 (SFR) V, s 43*). Andelen kvinnor bland de arbetslösa var något högre vid dessa räkningar än i Arbetslöshetskommissionens statistik. Andelen kvinnor som anmälde sig uppgick till 2,7 procent år 1909, 2,8 1910, 2,7 1927 (SOU 1931:20, s 100) och till 4 procent 1937 (SFR 1935/36, s 70*). I samband med den särskilda folkräkningen 1935/36 undersökte man också antalet arbetslösa. Andelen kvinnor bland de arbetslösa uppgick då till 13,2 procent. Men denna uppgift gällde endast bland tjänstemän och arbetare "varför de stora grupperna yrkeslösa kvinnor – husmödrar och hemmadöttrar – icke komma i betraktande." (SFR 1935/36, s 70*). Man drog slutsatsen att "om den totala omfattningen av den kvinnliga arbetslösheten, fattad i vidsträckt mening, kunna inga mera exakta uppgifter av värde hämtas ur förevarande folkräkningsmaterial. Det är emellertid klart, att förutom bland kvinnliga funktionärer och arbetare, en högst avsevärd faktisk arbetslöshet kan anses råda främst bland kvinnliga familjemedlemmar och f.d. yrkesutövare – i likhet med vad som är fallet bland männen – samt änkor, fränskilda och hemskilda kvinnor, men också bland hustrur utan yrke samt kvinnliga företagare" (SFR 1935/36, s 137*). Den särskilda folkräkningen 1935/36 var speciell på flera sätt, i den försökte man också beräkna antalet deltidsanställda.

traktades på motsvarande sätt som förvärvsarbete om inget annat uttryckligen bevisades. Som förvärvsarbete räknades endast de gifta kvinnor som var anställda och som levde upp till den manliga normen, det vill säga de som arbetade heltid hela året och som inte skötte hushållsarbete samtidigt. Var de anställda och arbetade deltid, räknades de inte som förvärvsarbete. Var de medhjälpande familjemedlemmar kunde de arbeta hur många timmar som helst i mannens företag, de räknades ändå inte som förvärvsarbete. Och, som tidigare påpekats, räknades arbetslösa kvinnor inte som arbetslösa, eftersom kvinnor inte kunde bli utan arbete. De kunde alltid ägna sig åt hushållsarbete antingen i det egna hushållet eller i någon annans hushåll som hembiträde eller piga.

Är kvinnors sysselsättning lika hög som mäns?

På 1960-talet började ideologin förändras. Det blev inte längre modernt med försörjande män och husmödrar, utan med förvärvsarbete kvinnor och jämställdhet. Istället för Folk- och bostadsräkningar används SCB:s Arbetskraftsundersökningar för att beskriva och analysera sysselsättningen och arbetslöshetens utveckling. Här räknas man som sysselsatt om man arbetar en timma i veckan.¹³ Man kan till och med vara borta från jobbet den timman på föräldraledighet, semester, eller av andra skäl, man räknas ändå som sysselsatt.¹⁴

År 1979 låg andelen sysselsatta på 72 procent för kvinnor och 86 för män (se figur 2). Fram till och med år 1990 ökade kvinnors sysselsättning, medan mäns minskade något. Från omkring år 1990 följer kvinnors och mäns sysselsättning varandra. I början av decenniet minskade den kraftigt, för att

därefter stiga något. Skillnaden mellan könen är idag (år 2003) liten – 76 procent av männen och 73 av kvinnorna är sysselsatta (AKU).

Tar vi också hänsyn till antalet arbetade timmar på arbetsmarknaden blir skillnaden mellan kvinnor och män betydligt större. I figur 2 visas också utvecklingen av det genomsnittliga antalet arbetstimmar per kvinna och man i befolkningen. År 1979 arbetade män i genomsnitt 29,6 timmar och kvinnor 18. År 2003 arbetade män i genomsnitt 25,9 timmar och kvinnor 19,5, det vill säga kvinnors arbetstid utgör 75 procent av mäns om vi ser till hela befolkningen, medan andelen sysselsatta kvinnor i förhållande till andelen sysselsatta män uppgår till 96 procent. Jämförs år 1970 med år 2003 så beror den ökade jämställdheten betydligt mer på att mäns sysselsättning och arbetstid minskat än på att kvinnors sysselsättning och arbetstid ökat.

Om förvärvsstatiken förr kraftigt underskattade kvinnors förvärvsarbete, så överskattar dagens statistik kvinnors sysselsättning eftersom en stor andel kvinnor arbetar deltid och en hög andel är frånvarande.

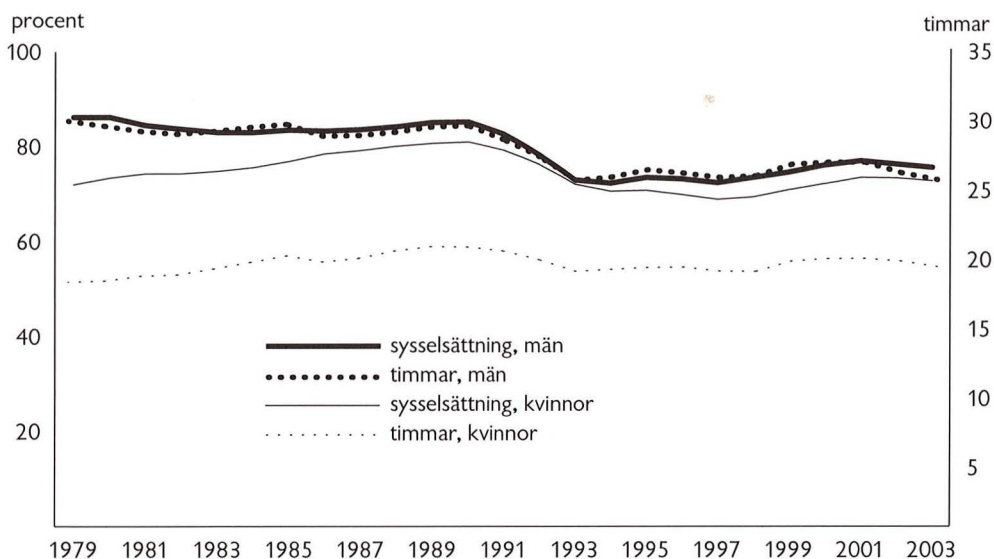
Är kvinnors arbetslöshet lägre än mäns?

Statistiska centralbyrån (SCB) är ansvarig för den officiella arbetslöshetsstatistiken. Enligt denna var andelen arbetslösa år 2003 bland män (16–64 år) 5,3 procent och bland kvinnor 4,4 (AKU 2003, tabell 1A). Är det då en riktig beskrivning av situationen? Är kvinnors arbetslöshet lägre än mäns?

13. När det gäller medhjälpande familjemedlemmar så har det ibland krävts att de arbetar 15 timmar i veckan.

14. Få personer har så kort arbetstid.

Figur 2. Andel sysselsatta kvinnor och män, 16–64 år, antal arbetade timmar per person i befolkningen 16–64 år, kvinnor och män. Källa: beräknat från AKU.

Inom ramen för det så kallade Hela-projektet¹⁵ har ”Utredningen om deltidarbete, tillfälliga jobb och arbetslöshetsersättning” (den så kallade DELTA-utredningen, SOU 1999:27) följts upp. Det visade sig då att SCB inte publicerar någon statistik över deltidarbetslösa (Nyberg 2003). Om deltidarbete (främst kvinnor) förr inte räknades som sysselsatta, så räknas deltidarbetslösa (främst kvinnor) idag inte som arbetslösa.

SCB publicerar dock en del data om så kallade undersysselsatta – det vill säga personer som är sysselsatta och som uppger att de skulle vilja arbeta mer, men som inte gör det av arbetsmarknadsskäl. Problemet är att i undersysselsatta ingår såväl heltids- som deltidarbete och endast data inkluderande bägge kategorierna publiceras. Man kan dock ge SCB i uppdrag att exkludera de heltidsarbetande.¹⁶ Då får vi en grupp som arbetar deltid, som uppger att de vill arbeta fler timmar, men som inte kan det av arbetsmarknadsskäl. De skulle kunna kallas för

deltidarbetslösa eller ofrivilligt deltidarbete.

Figur 3 visar att år 2002 var antalet deltidarbetslösa kvinnor fler än de heltidarbetslösa männen i samtliga ålderskategorier utom bland de äldsta. På tredje plats kommer heltidarbetslösa kvinnor och sist deltidarbetslösa män. Att deltidarbetslösa inte räknas som arbetslösa hos SCB innebär att den officiella arbetslöshetsstatistiken i mycket högre grad visar mäns arbetslöshet än kvinnors och mäns arbetslöshet framstår som högre än kvinnors, fastän det är tvärtom i antal personer räknat.

SCB:s statistik utgör Sveriges officiella arbetsmarknadsstatistik. När SCB anger att arbetslösheten är till exempel 5,3 procent

15. För information se www.helaprojektet.com.

16. Vilka som har inkluderats i de undersysselsatta har varierat, men sedan 1990 fram till idag gäller att personer som arbetar heltid (upp till och med 40 timmar) inkluderas.

bland män och 4,4 bland kvinnor så gäller uppgifterna heltidsarbetslösa. Men också AMS har arbetslöshetsstatistik och där talar man om (heltids)arbetslösa, deltidsarbetslösa, tillfälligt timanställda och personer som ingår i de konjunkturberoende programmen som AMS anordnar. Huvudproblemet med AMS data i detta sammanhang är att i dessa inkluderas endast de personer som besöker arbetsförmedlingen. Det innebär att det i första hand är de deltidsarbetslösa som kan "stämpla upp" som räknas. Det kan dock långt ifrån alla av dem som arbetar deltid och som vill arbeta fler timmar, i första hand därför att man måste ha haft ett heltidsarbete innan.¹⁷

Problemet med arbetslöshetsstatistiken är inte bara att de deltidsarbetslösa inte syns, utan också att arbetslösheten tar nya former. En sådan, som AMS uppmärksammat i sin statistik, är de tillfälligt timanställda som söker arbete. De kan också betraktas som deltidsarbetslösa. Om antalet heltidsarbetslösa minskar, men antalet deltidsarbetslösa

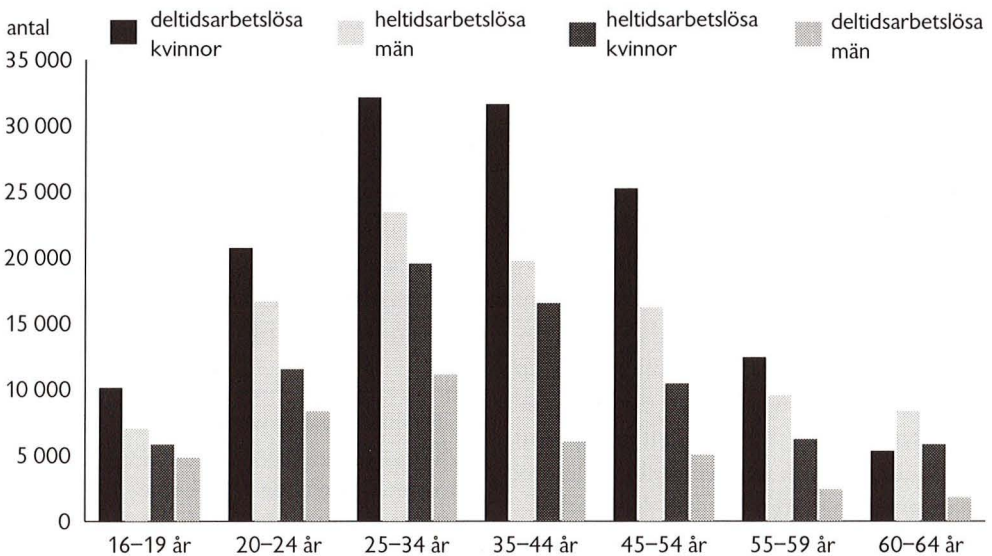
ökar, eller om antalet deltidsarbetslösa minskar, men antalet tillfälligt timanställda ökar, så kanske det endast innebär att arbetslösheten har bytt beteckning.

Enligt AMS ökade antalet heltidsarbetslösa och tillfälligt anställda mellan år 2000 och 2004 (november) (se figur 4), medan antalet deltidsarbetslösa minskade. Summan av dessa kategorier är idag något lägre för kvinnor än år 2000, medan den är högre för män. Kvinnors arbetslöshet totalt är dock båda åren högre än mäns.

På 1960-talet växte en ny ideologi fram där kvinnor och män skulle dela på det avlönade och det oavlönade arbetet. Enligt SCB:s officiella statistik är andelen sysselsatta

17. Det finns inget som hindrar de som arbetar deltid och som vill ha mer tid att anmäla detta hos arbetsförmedlingen. Men sannolikt är det få som gör detta. Ett skäl är att många sannolikt vill ha mer tid på den arbetsplats där de redan är och att det i så fall är bättre att anmäla detta till arbetsgivaren.

Figur 3. Antal heltids- och deltidsarbetslösa, kvinnor och män, 2002. Källa: SCB.

kvinnor nästan lika hög som andelen sysselsatta män och andelen arbetslösa kvinnor är lägre än andelen arbetslösa män. Den bild som statistiken förmedlar är ett Sverige där jämställdheten kommit långt. Det gör däremot inte statistik som visar en hög andel deltidsarbetande och frånvarande kvinnor och en arbetslöshet som är betydligt högre för kvinnor än för män. Arbetslöshetsstatistiken mäter i betydligt högre grad mäns arbetslöshet än kvinnors.

Har det någon betydelse?

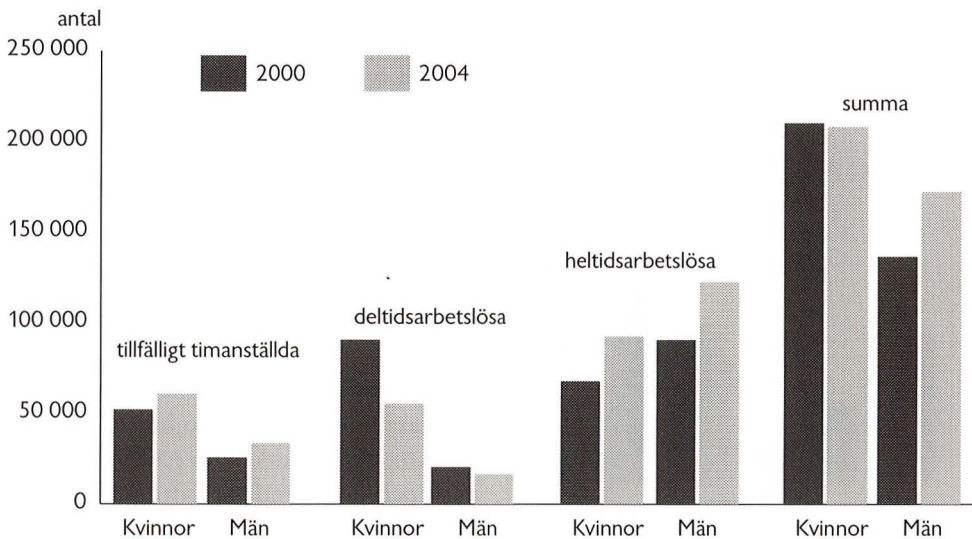
Har det då någon betydelse för den förda politiken att den officiella arbetslöshetsstatistiken ser ut som den gör? Det menar jag är fallet. Till att börja med vill jag ge ett aktuellt exempel som gäller införandet av så kallat ROT-avdrag (Reparation, Ombyggnad, Tillbyggnad). Det motiv som anges för införandet av detta avdrag är att arbetslösheten i byggbranschen är nästan tre gånger

högre än i andra branscher.¹⁸ Så är kanske fallet om man endast ser till de heltidsarbetslösa, men inte nödvändigtvis om man också ser till de deltidsarbetslösa. Förutom ROT-avdrag har man också diskuterat så kallat RUT-avdrag (Renhållning, Underhåll, Tvätt). Medan ROT-avdrag handlar om underhåll och reparationer och i första hand om män, både som de som slipper utföra jobbet och de som mot betalning kommer att utföra det, handlar RUT-avdrag å andra sidan i hög grad om städning och om kvinnor. De anställda skulle i det fallet i första hand tillhöra Fastighetsanställdas eller Kommunalarbetarförbundet.¹⁹ Hur ser det ut med

18. www.regeringen.se/sb/d/3262/a/19467

19. Kommunalarbetarförbundet gav sig nyligen in i debatten och menar att personer över 80 år borde få köpa subventionerade hushållstjänster. Fastighetsanställdas förbund är försiktigt positiva till subventionerade hushållstjänster.

Figur 4. Antal heltidsarbetslösa, deltidsarbetslösa, tillfälligt timanställda och summan av dessa enligt AMS, kvinnor och män, november 2000 och november 2004. Källa: www.ams.se/admin/Documents/ams/arbdata/arblos.

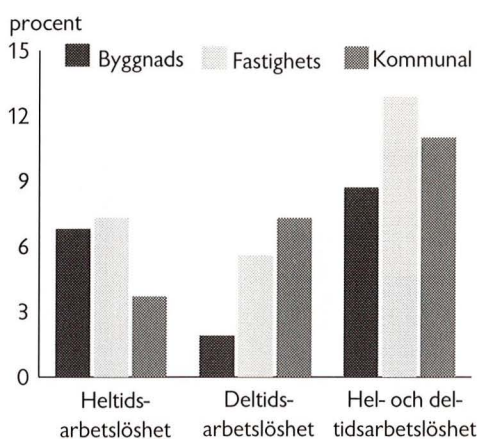
arbetslösheten bland Fastighetsanställdas förbund, bland Byggnadsarbetarna och bland Kommunalarbetarna?

Byggnadsarbetarna har högst heltidsarbetslöshet av de tre förbunden. Därefter kommer Fastighetsarbetarna medan Kommunalarbetarnas heltidsarbetslöshet är betydligt lägre (se figur 5). Läger vi till de deltidsarbetslösa har Fastighetsanställda högre arbetslöshet än Byggnadsarbetarna; högst kommer då Kommunalarbetarna. Ser vi till antalet istället för till andelen, så finns fler än dubbelt så många heltidsarbetslösa Kommunalarbetare som det finns Byggnadsarbetare, 24 200 respektive 10 300 individer.

Det kan finnas goda skäl till att ROT-avdrag införs, men inte RUT-avdrag, men det är tveksamt om den högre arbetslösheten bland byggnadsarbetarna kan vara ett av dessa. Bristen på officiell, publicerad statistik över de deltidsarbetslösa medför att vi får en felaktig bild av den faktiska situationen.

Ett annat exempel, där arbetslöshetsstatistiken har betydelse, gäller regeringens mål

Figur 5. Andel heltids- och deltidsarbetslösa enligt AMS, oktober 2004. Källa: www.ams.se/admin/Documents/ams/arbdata/kassa. 22 februari 2005.

att sänka arbetslösheten till fyra procent. Det är då de heltidsarbetslösa man talar om, medan deltidsarbetslösheten inte berörs av denna målsättning. Det betyder inte att deltidsarbetslösheten inte alls uppmärksammas. Det tidigare nämnda Hela-projektet är en satsning som syftar till att minska deltidsarbetslösheten. Frågan är dock om deltidsarbetslösheten åter faller i glömska om det inte drivs projekt i frågan och det inte finns någon officiell statistik som visar att den finns.

Gårdagens statistik som speglar ideologin med mannen som försörjare och kvinnan som försörd, skymmer det faktum att gifta kvinnor i hög grad förvärvsarbetade under första hälften av 1900-talet, särskilt i jordbruket, och att många kvinnor var arbetslösa och hade stora svårigheter att försörja sig. Dagens statistik speglar ideologin om kvinnor och män som jämställda. Den över-skattar kvinnors sysselsättning och under-skattar kvinnors arbetslöshet.

Lerner (1986) menar att kvinnor inte är osynliga i historien därför att de har bidragit mindre till den eller varit mindre verk-samma än män, utan därför att:

Scenen är utformad, målad och definerad av män. Män har skrivit pjäsen och tolkat meningen med aktiviteterna. De har tillskrivit sig själva de intressantaste, heroiska delarna och givit kvinnorna de stödjande rollerna (s 12, fritt översatt av författaren).

På samma sätt kan man hävda att det faktum att kvinnors arbete och arbetslöshet inte syns i statistiken inte innebär att kvinnor arbetat mindre eller varit mindre arbetslösa än män, utan att det beror på att statistiken varit och fortfarande är utformad efter en manlig norm.

Referenser

- Arbetslöshetsstatistiska undersökningar utförda av inom finansdepartementet sakkunnige för vissa utredningar rörande Sveriges ekonomiska läge (1936) Stockholm
- Frangeur R (1998) *Yrkeskvinna eller makens tjänarinna? Striden om yrkesrätten för gifta kvinnor i mellankrigstidens Sverige*. Arkiv avhandlingsserie 49, Arkiv förlag, Lund.
- Hagemann G (2003) "Det feminine Dilemma: kvinnens to roller og etterkrigstidens norske likestillingsdebatt" *Arbetshistoria* 2–3, s 30–43.
- Lerner G (1986) *Women and History. The Creation of Patriarchy*. Oxford University Press, Oxford.
- Nyberg A (1987) "Vad är förvärvsarbete" *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, nr 1, årg 8, s 54–65.
- Nyberg A (1989) *Tekniken – kvinnornas befrielse? Hushållsteknik, köpevaror, gifta kvinnors hushållsarbets- och förvärvsdeltagande 1930-talet – 1980-talet*. Doktorsavhandling, Tema teknik och social förändring, Linköpings universitet.
- Nyberg A (1991) "Det osynliga kvinnoarbetet" *Tvårsnitt*, nr 3.
- Nyberg A (2003) "Deltidsarbete och deltidsarbetslöshet – en uppföljning av DELTA-utredningen (SOU 1999:27)" *Arbetslivsrapport 2003:19*, Arbetslivsinstitutet, Stockholm.
- Overud J (2005) *I beredskap med fru Lojal. Behovet av kvinnlig arbetskraft i Sverige under andra världskriget*. Stockholm Studies in History 76, Almqvist & Wiksell International, Stockholm.
- Qvist G (1974) *Statistik och politik. Landsorganisationen och kvinnorna på arbetsmarknaden*. Prisma/LO, Stockholm.
- Silenstam P (1970) *Arbetskraftsutbudets utveckling i Sverige 1870–1965*. Industriens utredningsinstitut, Stockholm.
- SOS "Särskilda folkräkningen 1935/36. V, Partiella folkräkningen i mars 1936: Arbetsförmåga och arbetslöshet" (SFR) SCB, Stockholm.
- SOU 1931:20, *Arbetslöshetsutredningens betänkande. 1, Arbetslöshetens omfattning, karaktär och orsaker*. P.A. Norstedt & Söner, Stockholm.
- SOU 1935:6, *Åtgärder mot arbetslöshet. Arbetslöshetsutredningens betänkande II*. P.A. Norstedt & Söner, Stockholm.
- SOU 1938:47, *Betänkande angående gift kvinnas förvärvsarbete m.m. avgivet av Kvinnoarbetskommittén*. P.A. Norstedt & Söner, Stockholm.
- SOU 1999:27, *DELTA: utredningen om deltidsarbete, tillfälliga jobb och arbetslöshetsersättning: betänkande av Utredningen om arbetslöshetsersättning och deltidsarbete m.m.* Norstedt, Stockholm.
- Statistisk årsbok (SÅ) för åren 1936, 1951 och 1965.